

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

86. Ἄνω νόμος. 1)

Ὡς γε μοι λιπαρές αἰεὶ τὰ τῶν φίλων εἰδέναι καὶ μάλα τέρπομαι ἐπὶ τῇ σφῶν ἀγαθῇ ἀγγελίᾳ, οὕτω τοι καὶ τῇ σῇ λογιότητι, ἐπεὶπερ εὐνοοῦσάν τε ἤδειν αὐτὴν καὶ φιλανθρώπως ἐς ἐμέ διακειμένην, ἤκιστα γε ἀηδῆ γενέσθαι ἐλπίζω τὰ ἀμφὶ τῷ φιλοῦντι μηνύματα, ὅπως δὴ μετρίως ἔχοιμι τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπ' ἀθυμίας, ἣν μοι ἡ τῶν φιλιτάτων ἐνήνοχεν ἀπουσία, οὐ πάμπαν εἶην ἐκλελυμένος, καὶ ταῦτά γε τοῖς ὀσημέραι πόνοις καὶ παθήμασι τρυχούμενος.

Οἶσθα γὰρ ὡς αἱ αὐλικαὶ μέριμναι κατεδηδοκυῖαι τυγχάνουσι τὰ σπλάγγνα καὶ τὰ μέλη· καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτατον, ἦν ταύτης, ἦν ἀγιστεύομεν Ὀρησκείαν, ὧσι πολέμιοι, οἷς ὑπηρετεῖν εἰλήχαμεν, ὡςπεροῦν καὶ εἰσί, καὶ ὑποπτα αὐτοῖς ὑπάρχει αἰεὶ πρὸς ἡμᾶς ἅπαντα, ἀγνοοῦσι δὴπου, ὅτι τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ πάντῃ συμφερόμεθα καὶ τῷ Καίσαρι ἄρα τὰ τοῦ Καίσαρος ἀνατιθέμεθα, καὶ ὅτι τὸ τοῖς προσκαίροις καὶ ἐπικήροις τὰ θεῖα καὶ αἰδία κυκᾶν οὐκ ἔστι τῶν χρισωνύμων ἡμῶν. Ἄλλὰ ταῦτά μοι ὡς ἐν παρέργῳ καὶ ἐν ἐκδρομῇ λελέχθω· οὔτε γὰρ ἔστι νεωστί που συγκυρήσαντα, ἀλλ', οἷα σκιὰ τῷ σώματι, παρομαρτοῦσιν ἄνωθεν ἀχωρίστως ἡμῖν ἀπὸ γε τοῦ χρόνου τῆς ἀλώσεως.

Ἐρῶ δέ, εἰ ἄρα βούλει τὰ καθ' ἡμᾶς ἀναπυθάνεσθαι, ἕσα στρατευομένοις εὐθὺς συμπέπτωκε δυσχερῆ καὶ χαλεπά. Καὶ γὰρ ὄμβρου γενομένου λαβρότερον ἢ κατὰ τὴν ὥραν, ἀπεψύγμεθα νυκτός· καὶ ἡλίου πάλιν ἀναυγάσαντος, τοῦ ἀγγιστά που περὶ τὰς κορυφὰς ἡμῶν ἐλισσομένου²⁾ καὶ εἰς τὴν Λέοντος χώραν μετ' οὐ πολὺ μέλλοντος ἐμβαλεῖν, τῇ ἀλέᾳ μαραινόμεθα καὶ σχεδὸν αὐόμεθα. Πρὸς δὲ καὶ δυσβατωτέρα καὶ τραχυτέρα κεγρήμεθα τῇ ὁδῷ, τῶν σκευοφόρων ἀναμιζ' ἰόντων καὶ φύρδην, ὥστε τοὺς ἰππέας αἰεὶ συνωθεῖσθαι καὶ συνελάυνεσθαι πρόσω,

1) 1693, ἰουλίου.

2) Ἐπιστ. καὶ Χειρ. «εἰλισσομένου»

καὶ ἐνίους κατὰ τὰ ἀπερρωγότα τοῦ Αἴμου, ὠθισμῶ τῶν ἵππων ἀπορ-
ρυέντας, πεπηρῶσθαί τι μέλος, ἐθισμῶ τούτῳ δὴ παλαιῶ καὶ χαλεπῶ
τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων. Καὶ τὰς καταζεύξεις δὲ ἐν στενοπόροις
μέχρι δεῦρο πεποιήκαμεν οὐκ ἀπαθῶς, οὐδ' ἀτρύτως. Τὰ δὲ ἀμφὶ τῷ
χιλῶ ὑπερβαλλόντως ἐγένετο ἄπορα, ὥστε καὶ τοῖς κτήνεσι βαρὺ γενέ-
σθαι τὸ μετὰ μακρὰν πρῆϊαν ἐκπέμπεσθαι, πόην ἐκάς ἀποίσοντα, καὶ
ἀτρέμα δὲ ἔχοντα ¹⁾ ὑπὲρ ἀβρωσίας ἐκλύεσθαι. Ἰχθόμεθα δ' ἐπὶ τούτοις
καὶ ἐπὶ τῇ τῶν ληϊῶν διαφθορᾷ, εὐσταχύων ²⁾ ἤδη γεγονότων· ἡ γὰρ
ἐνδοια εἰς ἀφειδίαν διέτρεπεν ἄλλως τε καὶ διακεχηγὸς εἰς ἀρπαγὰς
ἀνέκαθεν ἔθνος. Τὴν δὲ δὴ φρυγανίαν ἐν ἀφρονίᾳ παρέσχευεν ὁ θάμνος ὁ
παρὰ τὰς σκηνάς. Ἀλλ' οὐτ' ἐπισιτισμοῦ ³⁾ ἐδεήθημεν, ἀποχρώντων ἡμῖν
ἢ καὶ πλεοναζόντων τῆς χρείας τῶν βασιλικῶν χορηγείων. Καὶ ταῦτα
δὲ πεπονθότες, ὕμνος εἶη τῷ κρείττονι, ὅτι καὶ ρωννύμεθα, καί τι τοῦ
πρὶν δυσπαθέστερον εἶοικε γεγενῆσθαι τὸ σῶμα.

Καὶ ἡ λογιότης ἄρα ἡ σὴ ταῦτα πεπύσθω ἠδέως· καὶ οὐς οὐκ
ἀπὸ γλώττης, ἀλλ' ἀπὸ ψυχῆς οἶσθα φιλεῖν ἐμέ, καὶ τούτοις ὅποσα
χαρίεντα περὶ ἡμῶν ἀπαγγειλάτω. Καὶ δὴ παρ' ἐμοῦ λαβοῦσα τὰς ἀφορ-
μάς, τὰ ἴσα καὶ ὅμοια τῷ ἐμῷ πόθῳ χαρίζεσθω καὶ παραδηλούτω,
κομιστοῦ τυχοῦσα, περὶ ἑαυτῆς ὅσα περ ἀγαθὰ καὶ θυμῆρη, ἃ καὶ ἐπεύ-
χομαι καὶ ἐλπίζω. Ἐρρώσθω.

87. Κυρίῳ Δοσιθέῳ Ἱεροσολύμων Πατριάρχῃ. ⁴⁾

Πάριμι μὲν σὺν τοῖς ὀθωμανικοῖς στρατεύμασι, τοῖς παρὰ τὸν
Ἰστρον τὸν ποταμὸν ἐπὶ Βελγράδων, καὶ τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς

¹⁾ « ἔχοντας. »

²⁾ « εὐσταχύων. »

³⁾ « ἐπισιτισμοῦ. »

⁴⁾ 1693.

έχόμενος. Οὐ μὴν γε διατρίβουσιν ἐνταῦθα που τὴν ὑμετέραν σεβασμιωτάτην μακαριότητα ἀνοιμωκτεῖ παρείην ἀγέραςον· τὸ γὰρ ἀδίκημα τοῦτο εἰς Θεὸν οἶμαι γενήσεσθαι, ὅτι Θεοῦ πάντως ἔοικεν ἀνάπλεων τὸ θεσπέσιον αὐτῆς σκῆνος. Προσαγορεύω τοίνυν αὐτὴν ὅποσα χαρίεντα καὶ τερπνὰ καὶ λόγῳ τῷ ἐμῷ ἐφικτά, ἀλλὰ μὴ τοῦ βάθους αὐτῆς, μηδὲ τῆς ἐμβριθεστάτης ψυχῆς διικνούμενα διαρκῶς. Ἐγὼ ὑμετέρῳ γὰρ ὁ λόγος ἡττάται μεγέθει· κἂν γε ρητορεία τὸν ἐπαινέτην ἐνστήσασθαι καὶ ὑποδῦναι πειρώτο, οὐδὲ τῆς ἐπιπολῆς ἂν ἐφάψοιτο.

Ἦν δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀναπυθάνεσθαι ἐν τοῖς παρέργοις αὐτῆς χώραν ἔχῃ τινά, κύκλῳ περίεμεν, πολεμίους ἄχρι δεῦρο τιμωρησόμενοι, νῦν δὲ τοῖς ἰδίῳις ἀμυνόμενοι. Εὐδιάτρεπτα γὰρ καὶ ἐν σφαλερῷ ἴδρυται τὰ τοῦ πολέμου καὶ τοῖς προσπίπτουσιν αἰεὶ μεταμφιέννυται, μορφήν ἐκ μορφῆς ἀμειβόμενα· καὶ ἢ κατ' ἀρχάς, πότερον ἄγνοιαν φαίην ἂν ταύτην, ἢ ἀνοιαν, ὡσπερὶ χρείας ἐπιγιγνομένης ἀδοκῆτου, σκῆψεις ἀνατεινομένη, κομψῶς εἰς τὸ ἀναμάρτητον καλλωπίζεται. Καὶ πάριμεν ἄρα τὴν Μυσίαν, ἀλλ' οὐ παριέμεθα οὐδὲν οὐδαμῶς ἀνέπαρον, οὐδ' ἄγχαντον· ἀλλ' αὐταῖς μελίσσαις καὶ αὐτοῖς δένδροις τοὺς μελισσῶνας ἀνασπῶμεν καὶ εἰς Βάκχον ἠνομηχότες τρυγῶμεν ὄμφακας· καὶ συλλήβδην φάναι, γῆν ὅλην ἀποκείρομεν. Καὶ οἰκητόρων ἐρήμους καταλαμβάνοντες τιμωρούμεθα τὰς οἰκίας καὶ πυρὶ παραδίδομεν αὐτάς, ἢ ὅτι τὰς χεῖρας ἡμῶν ἀποδράσαντες ἔτυγον, τὴν ἐπιούσαν αἰχίαν οὐ περιμείναντες, ἅτε καὶ περιμείναι δέον αὐτοὺς καὶ πηρωθῆναι καὶ τὴν λύσσαν τὴν ἡμετέραν ἀποκορεννύναι, ἢ ὅπως ἂν μὴ πάλιν ἐπανήκωσιν ἐπὶ τὰς σφῶν ἐστίας, ἀλλὰ μνημεῖον ἀτελεύτητον ἢ τῆς ἡμετέρας παρόδου ἢ διηνεκῆς ἐρημίας, καὶ ἔγνη τῆς ἡμετέρας ἀπανθρωπίας γένηται τὸ μηδὲν οὐδαμῆ ἀνθρωπίνης ἰδρύσεως ἔγνος ἀπολελεῖσθαι· καὶ ταῦτα ποδῶν αἰκισμὸν, πραγμάτων ὀήμευσιν, κεφαλῆς ἀποτομήν τοῦ ἀνωτάτου κηρύσσοντος ἡγεμόνος. Ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς συμπαθῆς τὴν γνώμην καὶ πρὸς τὸ ὑποτελὲς ἅπαν φιλανθρώπως εὖ μάλα διάκειται, καί, τό γε κατ' αὐτόν, φειδῶ ποιεῖται μεγίστην καὶ πρόνοιαν τῆς κατηκόου.

Ἄλλ' ὁ αὐγῆν ὁ ἡμέτερος ἤδη τὸν ζυγὸν ἀπετίναξε καὶ ὄρον ἅπαντα πειθηνίου γνώμης ἐναγχος ὑπερήλατο. Καταπενθοῦμεν ἄρα διὰ ταῦτα καὶ συνεχεῖ ροῆ τῶν ἀπὸ σπλάγγνων δακρύων βαπτίζομεθα. Καὶ γὰρ εἰ καὶ τοῖς παρωχηκόσι χρόνοις μηδὲν ἡμεῖς ἀπολελεύκαμεν ἔκ γε

τῆς γῶρας ταύτης, πλὴν ὅτι μὴ ζημίας (ὡς γε οὐ διέλαθε τὴν θεσπεσίαν ἐμοὶ κεφαλὴν,) ὅμως ἡμεῖς τε ἐλπίσιν ἀγαθαῖς ἀναπτερούμεθα, ὡς μὴ τῶν δεόντων ἐς τοῦπιόν ἀποτεύξεσθαι, ἐπὶ τῆς νῦν ὡς λαμπροτάτης καὶ ἐπεικεστάτης ἡγεμονίας, ἀλλὰ καὶ πλουτήσῃ ἐν ἀγαθοῖς· καὶ εἰ μὴ διετέλεσάν γε ἀπολαύσαντες ὡς πλεῖστον οἱ πρὸ ἡμῶν, ἀλλὰ τῇ εὐμενείᾳ Θεοῦ ἀπολαύσουσιν ἔτι οἱ ἔπειτα γενησόμενοι, οἱ τῷ γένει προσήκοντες· οἷς ἐπευχόμενοι τὰς ὑπὲρ ἀσφαλείας ἱκετηρίους εὐχὰς ἀναπέμπομεν καὶ συνεύχεσθαι τὴν ὑμετέραν μακαριότητα ἐφιέμεθα καὶ ἀξιούμεν καὶ ταλμῶμεν εἰς τὰς θεοπειθεῖς ὑποτρῦναι δεήσεις, ὅπως ἂν αὐτὰς ἐπαίῃ καὶ παύσῃται Θεὸς ὀργιζόμενος, καὶ ἀνασταλῇ τέλος ἐπισχεθεῖσα ἢ ὑπάρχουσα ἐπήρεια καὶ συμφορά, πρὶν ἐπάξῃν γε τὴν ἐσχάτην τελευτὴν καὶ ἐξώλειαν.

Τοῖς δ' ἀνιαροῖς τούτοις καὶ τὴν ψυχὴν ἀποσύφουσιν εἰ χρὴ τέρψιν τινὰ συνταχθῆναι, τὴν ὑπερβολὴν τῆς στυγνότητος κολάσουσαν, πάλιν ὅσα ἡδέα καὶ φαιδρὰ προσερῶ τὴν ὑμετέραν σεβασμιότητα, τὴν παρ' αὐτῆς εὐλογίαν καὶ νῦν ἀρυόμενος. Συγγνώτῳ δὲ καὶ αὐθις, εἰ παραπαίομεν ἑλληνιστὶ ταῦτα παίζοντες, ὅπου γε σπουδάζειν ἐχρῆν τῇ χύδην διαλέκτῳ χρωμένους, καθάπερ ἐπετάχθημεν. Σπουδὴ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀκεραιοτάτη τοῖς ὑμετέροις ἐρασταῖς ἢ τὴν ἐντολὴν αὐτῆς κατορθοῦσα μελέτη καὶ ἐντρέχεια. Καὶ τέλος δὲ ἐπιστάσθω ἢ ὑμέτερα μακαριότης τῶν παρ' αὐτῆς γραμμάτων τὴν πομπὴν ἐν ἀσφαλεῖ γεγενημένην ὡς ἐμέ.

88. Τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων
κυρίῳ Δοσιθέῳ. ¹⁾

Καὶ ὅποσα μὲν ἐπελαύνουσι ²⁾ διὰ τῆς κάτω Μυσίας ἐνταῦθ' ἡμῖν ἐρραδιούργηται, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεστάτῃ γράμμασι τῇ ὑμέτερά σεβασμιωτάτῃ μακαριότητι· τὰ δ' ἔπειτα συγκυρήσαντα ταύτῃ πως ἔχει,

¹⁾ 1693, Σεπτεμβρίου.

²⁾ «ἀπελαύνουσι»

καὶ ταῦτ' εἰ βούλοιο παρ' ἡμῶν εἰδέναι, τῷ κοινῷ ὀρύλω ¹⁾ μὴ πάντως ἀρεσκομένη διὰ τὸ μεγαλόνουν καὶ φιλάληθες.

Οἶδε μὲν οὖν εὖ, ὅτι οἱ Γερμανοὶ τοῖς Βελγράδοις αὖθις ἐφεδρεύειν ἐξηγγελμένοι, τῆς ἐπὶ τὴν Δακίαν ἀγούσης ἡμᾶς ἐξέτρεψαν καὶ ἐφ' ἑαυτοὺς ἐφειλκύσαντο. Κεῖται δὲ τὰ Βέλγραδα, καὶ τοῦτο γὰρ οὐ διέλαθεν αὐτήν, πρὸς τῇ ξυμβολῇ τοῦ Σάβου καὶ τοῦ Ἰστρου τῶν ποταμῶν, καὶ συγκλείει νυνὶ τὴν ἐντεῦθεν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν. Καὶ γὰρ ἀφ' ὅτου Στριγωνία ²⁾ καὶ Βούδα καὶ τὰ βασιλικά Βέλγραδα καὶ Κανίσα καὶ Σιγετβαρίνον, καὶ ἄ ³⁾ τὴν πρόσχωρον ἔτι περιείργουσι καὶ ἀπονησοῦσι Δράβος καὶ Μοῦρος καὶ Ἀρραβίων καὶ Ἰστρος οἱ ποταμοί, καὶ τὰ ἐπέκεινα δὲ τοῦ Ἰστρου Νεοβαρίνον τε καὶ Ἀγρία καὶ Οὐαραδία, τὰ ὀχυρώτατα καὶ ἐκ χειρῶν καὶ ἐκ φύσεως ἀνυπόστατα φρούρια, νεύματι τοῦ κρείττονος, ὑπὸ τὴν γερμανικὴν γέγονε χεῖρα, ἐν καὶ μόνον ἔρυμα καὶ προτείχισμα καταλέλειπται τὰ Βέλγραδα τοῖς Ὀθωμανοῖς, καὶ ταῦτα γῆς τῆς ὑπ' αὐτοῖς ἀπάσης, ὅση μυρίῳ πόνῳ κατέσχηται κατὰ τὴν Εὐρώπην, προϊστάται καὶ ἀσπίζεται· καὶ ἀλόντων, εἴποτε καὶ τοῦτο παρέφοιτο τῇ ἀτυχίᾳ τοῦ ὑπάρχοντος πολέμου, εὐέφοδα ⁴⁾ γενήσεται καὶ εὐεπίβατα τὰ τῆδε, καὶ μέχρι τῆς Πόλεως.

Τῷ γοῦν κινδύνῳ σφόδρα καταπεπληγμένοι οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ οἱ Σκύθαι, ἀκαθέκτῳ δρόμῳ καὶ μεγάλοις σταθμοῖς ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἀφίκοντο, καὶ διαπεραιωσάμενοι πρὸς τῇ Βιδύνη συνεσρατοπεδεύκασιν. Ταυτηνὶ δὲ τὴν πόλιν, ταῖς ἠγησαμέναις ἐναλλάξ ἀλώσεσιν εὖ μάλα πεπονηκυῖαν, ὀθωμανοὶ φύλακες καὶ ὑποχείριοί τινες χριστιανοί, καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τροφήν ἐπιτηδείων στερισκόμενοι, κατέχουσιν. Ἀλλὰ τὴν ἐρη-

¹⁾ «ὀρύλλω». Ὡσαύτως ἐγράφη ἀλλοχρῶ «ἀέννος» ἀντὶ «ἀένναος», «ἐρινύς» ἀντὶ «ἐριννύς» κ. λ.

²⁾ Αἱ μνημονευόμεναι πόλεις τῆς Οὐγγαρίας εἶναι· τὸ πρῶτον Strigonium, νῦν δὲ Gran· Buda ἢ καὶ Ofen καλουμένη· Alba Regia τανῶν Stahlweissenburg· Kanischa· Sigetvar. Οἱ ποταμοὶ Dravus ἢ Drau· Murus τανῶν Mur· Arrabo τανῶν Raab. Τὰ φρούρια Neuhäusel· Agria τανῶν Erlau, καὶ τὸ τῶν Οὐγγρῶν Varad, τανῶν Grosswardein.

³⁾ «ἄ καὶ τὴν»

⁴⁾ «ἐφόδια»

μίαν τῆς περιχώρου Μουσταφᾶς, ὁ τῆς βασιλείας παραδυνάστης, κατοικισάμενος καὶ τῷ ἐγγωροῦντι ἀκέσασθαι προθυμησάμενος, τοὺς ἐποικοῦντας ἀτελείᾳ δεδώρηται. Κάντεῦθεν ἀράμενοι δι' ἀτριβοῦς ὁδοῦ κατὰ τὰς δυσχωρίας ἀνήειμεν καὶ εἰς ἀπόκρημνα καὶ φάραγγας ἐνεκύρσαμεν, βαδίζοντες κατὰ τὰ στενοπόρα τὰ πλεῖστα, τὰ πολλὰ δὲ καὶ κατὰ τὰ ἄπορα καὶ ἀδιεξίτητα, ὥστε, ἐν δυστοπίαις αὐλιζομένοις, τὰς καταζυγὰς οὐκ ἐν κόσμῳ γεγενῆσθαι, καὶ ἰοῦσι κατὰ τὰ στενά, οὐδὲ τὰς ἀναζυγὰς σὺν τάξει διηρμόσθαι, ¹⁾ ἀλλὰ μετὰ θορύβου καὶ ταραχῆς. Ἔσθ' ὅπου δὲ καὶ ληστεύειν ἀπεκναίετο τὰ σκευοφόρα. Τὸ γὰρ ἐνταῦθα νεανικόν, εἴτε φιλοπολεμεῖν ²⁾ ἀρξάμενον, εἴτ' οὖν ὑπ' ἀπορίας εἰς ἀρπαγὰς ὤρμηκός, ἤρατο τὰ ὅπλα καὶ καταθείει τὰς ὕλας καὶ τὸ παραπίπτον αἰεὶ σκυλεύον αὐθις ἐπὶ τὰ νάπη καταδύει καὶ τοὺς ἀπανταχῆ βαθυτάτους ὄρυμαῦς. Καὶ εἰς τοσοῦτον δὲ θράσους ὑπερηκόντικεν, ὥστε καὶ τοὺς περιαυλιζομένους τὴν χρηματιστικὴν σκηνὴν νυκτὸς ἀνεπτηχένας, καὶ ἐπαγρυπνοῦντας δεινοῦ τινος αἰεὶ προσδοκησίμους γενέσθαι, τοῦ Θεοῦ ³⁾ τὸν ἐνόοντα κίνδυνον, εἴ τις ἐνῆν, ἐπιδιδόντος. Καὶ φρυγάνων μὲν ἀφθονίαν εἶχομεν, ὡς γε κατὰ τὰς ὕλας ἐνιζάνοντες· σιτισμοῦ δὲ καὶ χιλοῦ ⁴⁾ ἐνδοεῖα καὶ σπανιότητι ὡς οὐδέποτε τεταλαιπωρήκαμεν.

Ἄλλ' ὁ μᾶλλον ἐνυττε καὶ ἔδακνε καὶ περιέστρεφε τὰς ψυχὰς τῶν κρατούντων, ἀγγελίαι γεγόνασι κίνδυνον ὑπαγορεύουσαι, ὡς πεπολιορκημένων ἤδη Βελγρᾶδων, καὶ ἦν οὐκ ἐπιτεύξεται βοήθειας ὅτι τάχιστα, ἐν βραχεῖ μελλόντων ἀλώσεσθαι· εἴτε γὰρ ἀσφαλείας ἐπιθυμία, εἴτε φιλοφυγία καὶ ἀνανδρία τοῦ τὴν φυλακὴν ἐγχειρισθέντος, ἐπὶ μέγα τὴν ἀθυμίαν καὶ τὴν ὀρρωδίαν ἐπέτεινε τοῦ φρουρίου. Καὶ μὴν ἡμεῖς τε οὐδένα καιρὸν ἀνιέμενοι, οὐδὲ τὰς εἰθισμένας ἀναπαύλας ποιούμενοι, κατὰ τάχος ἐπορευόμεθα· οἱ δὲ Σκύθαι καὶ πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν προδεδραμηκότες, ὑπερφανῆσαι τοῖς κεκλεισμένοις καὶ ὅσον οὐπω τὰς δυνάμεις ἐπελεύσεσθαι παραδηλῶσαι, καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν αὐτοὺς ἀναπτερώσαντες τὸν κίνδυνον ὑποφθάσαι κατηπείγοντο.

1) «διήρμωσται»

2) «φιλοπονεῖν»

3) «τοῦ Θεοῦ»

4) «χιλοῦ»

Ἐν τοσούτῳ δὲ οἱ Γερμανοὶ ἀκαίρῳ βεβαιώσῃ καὶ ἀχρήστῳ τει-
χισμῷ κατεσχόλαζον καὶ ἐπεσκεύαζον, ἅ τινά νόμῳ πολέμου καὶ τῇ
κηδεμονίᾳ ¹⁾ τῶν ἡγεμόνων ἐπήρτηται· παραμεληθέντα γὰρ ἔσθ' ὅτε τοῖς
στρατεύμασι τὴν ἐξώλειαν ἐναπέσταξεν. ²⁾ Ἀλλ' ὅμως τό γε τῆνικαῦτα,
ἐπεὶπερ ὁ ἐντεῦθεν ἀγὼν οὐκ εἰς τὸ προσεχὲς ἐπεκρέματο, τῶν κατασκό-
πων αἰεὶ περιϊόντων καὶ τῆς φυλακῆς ἀόκνως ἐπιμελομένων, ἦτοι τῷ
μέρει τοῦ στρατοῦ ἐκ πρόσαγωγῆς ἐπισκευασθῆναι, ἢ τῆς χρείας ἐπελ-
θούσης κατὰ τὸ ἐπεῖγον σχεδίῳ πόνῳ συντελεσθῆναι διὰ πολυχειρίας
οἶά τε ἦν. Ἀμέλει περὶ τὰς πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἐπὶ μηδενὶ παρηναλω-
κότες ἀγαθῷ, ἀμφὶ τῇ κατὰ τὰ νῶτα καὶ τῇ ἔμπροσθεν ταφρείᾳ φιλο-
πόνως εἶχον· ἢ ἄρα τὰ τοιαῦτα ἐπειργάζοντο, ὅτι τὰ πυραυλικά μηχαν-
ήματα οὐκ ἦσαν ἔτι κατηγμένα (κατήγοντο γὰρ ἄνωθεν ἐπὶ κερκούροις
τὰ μεγάλα)· ἢ ὅτι καὶ ὡς ἐνταῦθα διαχειμάσοντες. Καὶ γὰρ καὶ δοκοὶ
καὶ σανιδώματα κατηνέχθησαν ἅμα ὑπέρπολλα, καὶ τοῦ χρόνου μηδεμίαν
ἐποίησαντο φειδῶ, καὶ ταῦτα βαρυτίμου γε ὄντος, καὶ μάλιστα παρὰ τὰς
πολεμικὰς ἐγχειρήσεις ³⁾. Ἀλλὰ Γερμανοῖς αἱ διαμαρτίαι βραδυτῆτι καὶ
μελλήσει ⁴⁾ προσγίγνονται, ὅσα καὶ Ὀθωμανοὶ ὑπὸ βίας καὶ προπετείας
ἀμαρτάνουσι· καὶ αὕτη δὲ ἡ τριβή, ἢ ἀμφὶ τῇ ἐξωθεν ὀχυρώσει, τῶν
Βελγραδινῶν ἐτεκτήνατο τὴν σωτηρίαν.

Ἄφ' οὗτου τοίνυν (*οἱ Γερμανοὶ*) ζεύγμασι τὸν Σάβον συνάψαντες
κατὰ τι νησίδιον, ᾧ τῶν Ἀθιγγάνων ἡ κατοικία ἐπώνυμον ἔθετο, καὶ
ὑπερβαλόντες ⁵⁾ περιεκαθίσαντο, συγναῖς ὕστερον ἡμέραις χαρᾶκώματα
ἀνοιγνύντες καὶ τὴν γῆν ἐπιφορήσαντες, ὡς κατὰ τὰ τεῖχη κατίασί τε,
καὶ τοῖς φύλαξι πολεμεῖν ἐνήρξαντο, πρὸς Σάβον αἰεὶ τὸν ποταμὸν ἐγ-
κεκλικότες. Κατὰ γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐπὶ τὸν Ἰστρον, ὅπερ ἐξ ἡμισείας

¹⁾ «ἅτινα νόμου πολέμου τῇ κηδεμονίᾳ» κ. λ.

²⁾ Ἐν Ἐπιστολῇ κεῖται «ἐναπέσταξεν»· ἀλλ' ἴσως ἐγγραφή κατ' ἀρχὰς ὁ ἀνά-
τικος ἀόριστος «ἐναπέταξεν», ᾧ πολλαχοῦ ἀλλοθι ὁ Ἴξ ἀπορρήτων ἐχρήσατο.

³⁾ «ἐγχειρήσεις»

⁴⁾ «μελλήσει»

(*...*) ἐλλείπει ἐν Ἐπιστ.

⁵⁾ «ὑπερβαλόντως»

ἐστίν, ἢ καί τι πλέον τοῦ κύκλου τοῦ κατὰ γῆν ¹⁾ τείχους τῶν Βελγράδων, τῇ τάφρῳ τῇ περὶ τὸ στρατόπεδον διαρκεσθέντες, χαρακώμασιν οὐκ ἐχρήσαντο. Εἴτε γὰρ τοῦ πεζικοῦ μηδαμῶς ἀποχρῶντος εἰς τριλικοῦτον διάστημα, εἴτε καὶ τοῦ τείχους τοῦ πρὸς τῷ Σάβῳ ἀσθενοῦς ὄντος καὶ σφαλεροῦ, καὶ προτειχίσματος ἐρήμου, καὶ μόνη τάφρῳ, καὶ ταύτῃ μὴ πάνυ βαθεῖα καὶ χάραξιν εἰς ὀξύτητα καταληγούσαις ἔξωθεν ὠχυρωμένου, κατὰ τοῦτο ἢ πᾶσα διετείνετο σπουδῇ καὶ ἐντρέχεια τοῖς πολεμίοις. Καὶ πολλαχῇ γε γῆν καταχωννυμένοις ἐρύματα ἤρθησαν, καὶ σταυρώμασιν ἄριστα περιειργμένοις ²⁾ αἱ ἐλεπόλεις ἐπιβέβληνται, καὶ τὰ μηχανήματα, ὅποσα πυρὸς ἐνημμένου τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ρύμῃ ³⁾ τῆς θειώδους κόνεως τὰς σιδηρᾶς σφαίρας ἔβαλε, τὰς τε στερεὰς καὶ τὰς κατὰ τὸ ἐντὸς διάκενον πυρίνης κόνεως πεπλησμένας, καὶ εἰς μυρί' ἄττα κλάσματα κατὰ γε τὸ τοῦ ἐμπυρεύματος ἐνδόσιμον διαρρηγνυμένας, ὅπότε εἰς ὕψος ἀναρθεῖσαι εἶτα κατεφέροντο ἐντὸς τοῦ τείχους. Κατεφέροντο δὲ τὰ πλείστα ὅπου παμπληθεῖς καὶ ἀγεληδὸν ἐγκαθηῖσθαι τοὺς φύλακας ὑπετοπάζετο τοὺς ἐπὶ τῶν μηχανημάτων· ὧν αἱ μὲν στερεαὶ ὑπὲρ τὰς τετταράκοντα λίτρας, αἱ δὲ ἄλλαι καὶ ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας ἐταλαντοῦντο, ὡς γε εἰκάζειν ἐνῆν ἀπὸ τῶν ἐρριμμένων τῶν μὴ διεσκεδασμένων. Καὶ τοιαύτῃ δὴ παρασκευῇ καὶ συνεχεῖα τὰ ἀπὸ τῶν ὀργάνων ἐβάλλοντο, ὥστε δίκην σκηπτῶν ἀθρόως καταιγιζόντων καθ' ἑκάστην ἐνηνέχθαι τετρακισχιλίας σφαίρας ἐξ ἑκατέρου εἶδους· καὶ ὑπὸ τούτων τοὺς τε ἐντὸς, τοὺς μὲν τεθνάναι, τοὺς δὲ πεπηρῶσθαι, πάντας δὲ σφόδρα καταδεῖσαι καὶ ἀνεπτήχεναι, καὶ ἡμιθνήτας ὡς ἐν πύλαις ἤδη τοῦ ἄδου καθεστάναι, καὶ τὰ τείχη ταῖς ἀενάοις βολαῖς κατασειόμενα πεπονηκέναι καὶ ἐρηρίφθαι ⁴⁾ καὶ εἰς ἐπιβολὴν εὐμαρῇ παρεσχηκέναι τὴν εἴσοδον.

Ἄλλὰ κἀνταῦθα σὺν ἀσφαλείᾳ καὶ φειδοῖ τῶν οἰκείων προϊόντες ἐπέλαζον τῷ τείχει· ⁵⁾ τὸ δὲ δὴ τελευταῖον, καὶ πρὶν ἔγγιστα τῶν

¹⁾ «τὸ κατάγον»

²⁾ «περειργασμένοις»

³⁾ «ρύμη»

⁴⁾ «ἐξηρίφθαι»

⁵⁾ «τὰ τείχη»

πολεμίων χαρακων γενέσθαι τὰ σφῶν χαρακώματα, καὶ τοῖς μυχίοις στεγάζμασιν αὐτὰς ἀποτετινάχθαι, παρακαίρως ἀναθαρρύναντες τὸ ὀπλιτικόν (καὶ γὰρ καὶ τῷ μηνύματι τῆς ἀφίξεως τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, ὡςπερ ἀπὸ τινος ἐωλοκρασίας εἰς ὑπερήμερον ¹⁾) ἐγρήγορσιν ἀνανήψαντες, ἐπὶ τόλμαν ἀνεζέσθησαν) τῇ κθ' νυκτὶ τοῦ αὐγούστου, περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν, διςχιλίους καὶ μυρίους πεζοὺς ἐξαγηόχασιν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τριχόθεν οἱ ἡγεμόνες ἤγον αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἔφοδον. Καὶ τῆς ἐπιβολῆς σὺν ὀρμῇ καὶ ρύμῃ καταρξαμένης, ἢ ἵππος, ὀπισθεν ἰσταμένη, τὸ θράσος ἐπέτεινε τῶν ἐπιβατῶν, καὶ τῶν φυλάκων ἀνέκοπτε τὴν ἀντεκδρομὴν. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τέλη, τὸ πρὸς τῷ Ἰσρω δῆθεν καὶ τὰ κατὰ μέσον ἐπιόντα, πρόσχημα μᾶλλον ἐφόδου περιεδείξαντο, καὶ τινῶν ἀπολλυμένων, ὑπαγαγόντα ἀνθείλκοντο μᾶλλον καὶ ἐπέσπων κατ' αὐτὰ τὸ φρούριον. Τὸ δὲ τρίτον, ²⁾ ὡπερ ἡ ἐπίβασις ἐπετράπη, κατὰ τὸ ἐπιμαχώτερον πρὸς τε ταῖς χάραξι γέγονε, καὶ τινες καὶ εἰςπεπηδήκασιν εἴσω, καὶ ἀπρίξ ἐχόμενοι, ἐνταῦθά που καταμεῖναι περιεργάζοντο. Ἀλλ' αἱ χάρακες τοῖς χώμασιν ἐξωθεν καλυπτόμεναι, ἐν τῷ χθαμαλῷ μὲν ἰδρῦσθαι ἐδόκουν· καὶ γὰρ ὁ τεκτηνόμενος ἀπέκρυψεν αὐτὰς καὶ τὸ τέχνασμα· ἀλλ' ἐνδοθεν βάθος εἶχον οὐ πρόχειρον εἰσδύναι, οὐδὲ τοῖς πάνυ γε εὐτόλμοις. Πλάγιοι δὲ ἀπὸ τῶν ἐκατέρωθεν ἐρυμάτων, τοῖς ἐκ σιδηρῶν συρίγγων, ἅς τηλεβόλους καλοῦσιν, ἐκκρουομένοις μολυβδίνοις σφαιριδίοις ἐβάλλοντο καὶ ἐρραπίζοντο καὶ ἔπιπτον οὐκ ὀλίγοι.

Καὶ τοῦ ἀγῶνος τέτταρας ἔλας ἐπιτείναντος ὥρας, τέλος ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖν ἐγνωχότες, ἀπράκτως ἀνέστρεψαν· οὐ μὴν ἀναιμιωτί, ἀλλὰ τοῖς φύλαξι τοῖς ἐπικειμένοις καὶ ἐπιτρώσκοντο καὶ ἐφρονεύοντο. Σύμβολα δὲ καὶ μάλα μεγάλα κατέλιπον ἀνδρείας ἀκαταγωνίστου· οἱ τε γὰρ ταῖς χάραξι τὰς χεῖρας ἐπιθέντες, πρὶν αὐτὰς ἀποκοπῆναι, μηδ' αὐτῶς ὑπεχώρουν· καὶ οἱ πεσόντες, οἱ μὲν εἰς τοῦπίσω ἐπὶ νώτων καὶ ὑπτίαι, οἱ δὲ εἰς τοῦμπροσθεν ἐπὶ τῶν ὄψεων ἔκειντο καὶ προγεῖς, ὡς ἀπὸ τοῦ σκοπομένου οὐδὲ θνήσκοντας ἐκνευκενάαι. Διὰ δὲ τῆς νυκτὸς ταύτης ἔστ' ³⁾ ἐπὶ τὴν ἕω ἀθυμία πολλὴ κατεῖχε τὸ στρατόπεδον, διὰ τε τὴν

¹⁾ «ἐπερημένον»

²⁾ «τῷ δὲ τρίτῳ»

³⁾ «εἰς τὸ ἐπὶ»

ἀποτυχίαν, καὶ ὅτι οἱ μὲν περιήλθουν καὶ ὠδύροντο ἐπὶ τοῖς τραύμασιν, οἱ δ' ἐπὶ τῷ μόρφῳ καὶ ταῖς πληγαῖς τῶν προσηκόντων ἀνωλοφύροντο καὶ ἤχθοντο· καίτοι καὶ ἀξιογρεώτατοί τινες τοῦ βίου τὴν τελευταίαν ἔλαβον ἐν τῇδε τῇ ἐπιβολῇ.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ καὶ τῇ ἐπιούσῃ ¹⁾ μέγεθος ἐπετίθει τῷ παθήματι ἢ τῶν Σκυθῶν ἐπέλασις· καὶ τινες γὰρ οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἔστ' ἐπὶ τὸ στρατόπεδον κατέδραμον καὶ τῶν ἀντεκδραμόντων ἐνίους ἠνδραποδίσαντο. Ἐκ δὲ ὀῆ τούτου τόλμα καὶ θράσος ἐπήει τοῖς πολιορκηθεῖσι, δέει δὲ καὶ πτοία συνείχοντο οἱ κύκλω παρεζόμενοι ²⁾. Καὶ οἱ μὲν μετ' οὐ πολὺ ἐπιλελύσεσθαι τῆς κυκλώσεως εἰς νοῦν ἐμβαλλόμενοι κατέχαιρον καὶ κατετρέφον, οἱ δὲ ἐν βραχεῖ διχόθεν πεπολιορκήσεσθαι ὑπελογίζοντο καὶ ἐχάλεπαινον. Πρὸ πάντων δὲ αὐτοὺς ἐλύπει καὶ ἤγγεν, ὅτι, τοῦ ναυτικῆς στόλου τῶν ἐναντίων ταῖς κατὰ τὸν Ἰστρον νήσους προσορμισαμένου, κἀνταῦθα σαλεύοντος καὶ μηδεμιᾶ μηχανῇ ἐντεῦθεν ἀποσπασθέντος, αἱ γερμανικαὶ νῆες, ἄνω που προσοκείλασαι τῇ χέρσῳ, αὐταῖ τε ἐκέκλιντο ἀνονήτως, καὶ οἱ κέρκουροι οἱ τὰ ἐπιτήδεια κομιζόμενοι ἅμα ἀνείργοντο ³⁾ τῆς καθόδου, καὶ πλείους ὀπλίται αὐτόθι τεταγμένοι τὴν φυλακὴν εἶχον, καὶ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τοῦ ζεύγματος περιελθόντα ὀψέ ποτε κατήγοντο εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ μὴν καὶ τοῦδε εἰς νοῦν ἐπιόντος, ὡς διαβάντων πέραν τοῦ Σάβου ⁴⁾ τῶν Σκυθῶν, τὴν παρακομιδὴν τῶν εἰς τροφὴν ἐπιτηδείων πάντως ⁵⁾ ἀνασταλῆναι καὶ ἀναχαιτισθῆναι, καὶ τὰς νῆας ὑπὸ τοῦ πολεμίου στόλου ἀλῶναι καὶ διαρπασθῆναι, καὶ τὸ στρατόπεδον ἀφύκτως ⁶⁾ μεταπεσεῖν εἰς σπάνιν καὶ ἀπορίαν τῶν καθ' ἡμέραν, ἐν τάχει συσκευασάμενοι, παλιντραπέλοι διαπεπεράκασιν τὸν Σάβον· καὶ μικροῖς σταθμοῖς ὄχοντο ἀπιόντες ἐπὶ τὸ Οὐαραδῖνον. ⁷⁾ Κατὰ δὲ ταυτηνὴ τὴν ἀπονόστησιν τὸ ἄχθος ἐπικουφί-

1) 12 Σεπτεμβρίου.

2) « πιεζόμενοι »

3) « ἀνήγοντο »

4) « παρὰ Σάβου »

5) « πάντες »

6) « ἀδιαρρήκτως »

7) τὸ Ηετερβαραδῖνον δηλαδὴ.

ζοντες μέρος τι οὐ φαῦλον τῆς πολιορκητικῆς διασκευῆς τὸ μὲν κατω-
ρύξαντο, τὸ δὲ καταπεπόντισται σὺν αὐταῖς ναυσίν. Τῆς δὲ ἀπαλλαγῆς
αἱ ἀγγελίαι πανταχόσε διαφοιτῶσαι θυμηδίας ἐνεπίμπλασαν τὰ τε στρα-
τεύματα καὶ τὰ πολίσματα τὰ ὀθωμανικά.

Μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας εἰς Βέλγραδα κατιόντες ἔτι αὐχμῶντα
κατελάβομεν ¹⁾. Καὶ οἱ μὲν στρατοὶ τῷ καθαρισμῷ καὶ τῇ οἰκοδομίᾳ ἐκ
περιτροπῆς ἀποσχολλάζουσιν· ἡμῖν δὲ τῶν πολλῶν πόνων μικρά τις
ὑφεςις ἐπεγένετο· καὶ τῆς ἐνυαλίου πεπαυμένης ταραχῆς πάλιν, ὅσον γε
ἐγγωρεῖ, ἐμιλοῦμεν Ἀθηναῖα καὶ τὸν νοῦν αὐθις τῇ εἰθισμένη μελέτῃ καὶ
ἀσχολίᾳ παραδεδώκαμεν, ἀθανάτοις εὐχόμενοι πᾶσι καὶ πάσαις, ὅπως
ἂν τῆς λίαν ἡμῖν ἐπεράστου καὶ θεσπεσίου κεφαλῆς ὡς τάχιστα ἀπο-
λαύοιμεν καὶ προστακήσεσθαι ταῖς μελιρρύτοις φωναῖς ἀξιοίμεθα. Ἐρ-
ρώσθω ἐς μακραίωνα. Ἀπὸ Βελγράδων, 1693, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ.

89. Τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων
Κυρίῳ Δοσιθέῳ. ²⁾

Καὶ πάλιν εἰς Βέλγραδα διὰ τῶν ὑμετέρων θεοπειθῶν εὐχῶν ἐρ-
ρωμένως ἔχων ἐπάνειμι, δεινήν, εἶπερ ποτέ, καὶ χαλεπὴν ταυτηνὴ τὴν
ἐκστρατεῖαν ἀνύσας. Καὶ πάλιν τῷ πανσέπτῳ ἱερῷ τῆς ὑμετέρας τρισολ-
βίου σεβασμιότητος σῶστρα τὴν ἀφήγησιν αὐτῆς, οἶονεὶ γραφὴν καὶ
εἰκόνα, τοὺς πάλαι μιμούμενος, ἀνατίθημι.

Ἡλίου τὸ πολὺ τοῦ Λέοντος ἐκμεμετρηκότες καὶ ἀγχοῦ που τῆς
Παρθένου γενομένου, παρὰ τοῖς Βελγράδοις ἐστρατοπεδεύκειμεν καὶ ταῖς
ἔχθραις ἐνηυλίσμεθα τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ. Ἀπὸ τοῦ Σάβου γὰρ ἀπεκλί-
ναμεν, ὅτι τοῖς πίνουσιν ὀλέθριος ἄδεται ὁ Σάβος ποταμὸς ἀνθρώποις
ἐς ἴσα καὶ κτήνεσιν. Καὶ ἤδη ἄρα τὰ τε ἑῷα καὶ τὰ ἀπὸ δυσμῶν τέλη

¹⁾ 19 Σεπτεμβρίου.

²⁾ 1694, ἀγούστου.